

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této elektronické publikace nesmí být reprodukována nebo šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu vykonavatele majetkových práv k dílu, kterého je možné kontaktovat na adrese: Nakladatelství Masarykovy univerzity Munipress, Rybkova 19, 602 00 Brno.

All rights reserved. No part of this e-book may be reproduced or transmitted in any form or by any means without prior written permission of copyright administrator which can be contacted at Masaryk University Press, Žerotínovo náměstí 9, 601 77 Brno.

Dopisy Jana Patočky Robertu Konečnému

Helena Pavlincová

Úvodem

Když se v roce 2018 dostala do Archivu MU v Brně pozůstalost Roberta Konečného, našel PhDr. Jiří Pulec při pořádání inventáře¹ mezi mnoha položkami i rozsáhlý soubor přijaté korespondence. Konečný jako intelektuál rozkročený do mnoha stran si dopisoval s redaktory, literáty, psychology, uměnovědci; mezi odesílateli dopisů jsou i filosofické osobnosti, mezi nimiž zaujímá důležité místo Jan Patočka se svými 11 dopisy, které tu přejímám, komentuji a doplňuji. Je proto mou milou povinností poděkovat dr. Pulcovi za to, že mě na dopisy upozornil a laskavě dovolil, abych je při příležitosti jubilea prof. Zouhara na tomto místě uveřejnila.² Z bibliografie Jana Zouhara lze totiž poznat, že z dějin české filosofie patří k jeho nejvlastnějším autorům vedle T. G. Masaryka filosof Jan Patočka. A Patočka, právě tak jako Robert Konečný, se nemálo zasloužil o to, aby Masarykovy myšlenky byly vždy nově promyšleny a rozvíjeny s přihlédnutím k dobovým souvislostem a zůstaly tak trvalým a živým mementem českého (nejen) filosofického myšlení.

Těmito rukopisnými, dosud nepublikovanými Patočkovými dopisy uloženými ve fondu B 136 – Robert Konečný navazují i z hlediska dodržení edičních zásad na vydané soubory korespondence z pozůstalosti, uveřejněné v Sebraných spisech Jana Patočky: v r. 2001 byly vydány Patočkovy *Dopisy Václavu Richterovi* (sv. 20, eds. Ivan Chvatík – Jiří Michálek, Praha: Oikúmené), v roce 2011 dvousvazková *Korespondence s kmenologou* (sv. 21 a 22, eds. Věra Schifferová – Ivan Chvatík – Tomáš Havelka, Praha: Oikúmené).

1 Srov. článek Jiřího Pulce v tomto sborníku.

2 Ze souboru dopisů napsaných filosofickými osobnostmi se zatím dostala na veřejnost zásluhou Jana Zouhara „Korespondence Jiřiny Popelové s Robertem Konečným z let 1931–1936“ (*Studia philosophica* 65, 2018, č. 1–2, s. 37–44). – Další dva dopisy z pozůstalosti Konečného, tentokrát od umlčovaného básníka Jana Zahradníčka, uveřejnil při příležitosti 100. výročí narození básníka Mojmír Trávníček. Srov. M. Trávníček, Dva dopisy o rytířskosti, *Texty* č. 35, podzim 2004; http://casopis-texty.cz/texty/No35/z_archivu.html.

Patočkovy rukopisné dopisy Robertu Konečnému jsou z let 1935–1967, ovšem nejčastější písemný kontakt spadá do přelomu 40. a 50. let (přesněji 1948–1951). Přátelská výměna listů začala až poté, co Jan Patočka přestal dojíždět na Pedagogickou fakultu MU v Brně, kde od 1. listopadu 1946 do 15. června 1948 přednášel a vedl semináře.³ První dopis (z roku 1935) má ještě oficiální ráz, Patočka v něm jako tajemník Pražského filosofického kroužku žádá Konečného, pravidelného přispěvatele *Lidových novin*, o umístění zprávy o Husserlově návštěvě a jeho pražských přednáškách. Další dopisy, počínaje zářím 1948 a konče červnem 1951, mají soukromý charakter, odvíjejí se již v přátelském duchu a odkrývají obavy pisatele z houstnoucí politické atmosféry a s tím spojené pocity osobní existenční nejistoty („Ať člověka vyhodí a nemučí.“ 11. 1. 1949), zároveň i touhu po klidné práci v ústraní, radost z přednášení na fakultě a stesk a smutek po zákazu učit. V dopisech je mezi lety 1951 a 1967 velká cézura. Přestali si přátelé, kteří si dobře rozuměli, psát, nebo se písemné doklady nedochovaly? Nevíme. Poslední v Archivu MU dochovaný dopis je z června 1967, v němž Patočka děkuje za přání k 60. narozeninám a těší se nadějí na opětovný návrat na brněnskou univerzitu.

Z dopisů lze poznat, že Patočka se na brněnské univerzitě cítil dobře a snad i volněji než v sešněrovaných poměrech na pražské FF. V Brně navázal mnohá pevná přátelství: s historikem umění Václavem Richterem, lingvistou Pavlem Trostem, klasickým filologem Jaroslavem Ludvíkovským a v neposlední řadě též s Robertem Konečným. Okruh brněnských osobností, s nimiž se setkával a na které rád vzpomínal, byl ale mnohem barvitější. V dopisech si připomínal bohemistu Adolfa Kellnera, psycholožku Ludmilu Kolářkovou, filosofku Boženu Komárkovou a často se zmiňoval o estetikovi Mirko Novákovi, který do Brna dojížděl ze svého pražského bydliště.

Životním osudům, dílu a profesnímu působení Roberta Konečného se věnuje ve svém článku, na který tu volně navazují, Jiří Pulec. K jeho slovům chci připojit jen malou poznámku.

Robert Konečný přednášel od letního semestru roku 1946 na FF MU filosofickou propedeutiku, později noetiku, logiku a úvod do filosofie, a tak jako Patočka seznamoval i on posluchače s antickými filosofy, vedl prosemináře z výkladu před-sokratiků a Platónových dialogů. Na Konečného – svého gymnaziálního učitele – vděčně vzpomínal literární historik Dušan Jerábek, jeho vysokoškolské přednášky si ve svých pamětech připomněl bohemista Milan Jelínek, kterého za studií na MU

3 Srov. Jiří Vítek – Erika Vonková, Jan Patočka na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity v Brně v letech 1946–1948, in *Jan Patočka a naše doba*, Brno: MU 2018, s. 6–11.

přitahovala filosofie, „jejíž propedeutiku zajímavě vykládal Robert Konečný“.⁴ Na studenty působil Konečný i svou minulostí vězněného odbojového pracovníka, nezpochybnitelnou mravní autoritou, rozhlasovými promluvy a odvážnou publicistikou.

Jeho vliv na studenty ovšem nevyhovoval žádnému režimu, který bránil svobodnému myšlení jedince. Proto s každým takovým režimem se Konečný vždycky musel ocitnout v konfliktu.⁵

Píše-li dále D. Jeřábek, že Konečného obratem k odborné psychologii, které jediné se směl od doby „Vítězného února“ věnovat, „česká literatura pozbyla nepochybně jednoho ze svých nejtalentovanějších básníků a prozaiků“,⁶ uvědomuje si tuto ztrátu také česká filosofie. Konečný byl natrvalo zaujat svým učitelem Vl. Hoppem, jehož dílu věnoval ve své důkladné monografii mimořádnou pozornost. S Hoppem ho spojovalo podobné duchovní naladění: upoutala ho filosofie obracející se k nitru člověka, ke vztahu racionálního a iracionálního, filosofie, která by přirozené schopnosti člověka, jeho rozumovou i citovou složku směřovala k osobnímu i společenskému prospěchu. Konečný viděl ve svém učiteli dokonce nejvěrnějšího a nejdůslednějšího pokračovatele Komenského, avšak na rozdíl od Hoppa chtěl „korigovat své touhy po metafyzice nároky kritického rozumu, chtěl zůstat na půdě vědy, logiky“.⁷

V závěrečné kapitole své *Filosofická propedeutiky*, nazvané *Víra ve filosofii*, Konečný píše:

...snad nechybíme, když řekneme, že všechno, co životu prospívá, co jej sílí, co jej násobí – vyhovuje utajenému smyslu, a naopak že všechno, co život mrzačí a co jej oslabuje, tomuto smyslu nevyhovuje. Viděli jsme na faktu oběti za ideu, že člověk nepodléhá jen zákonu mechanickému a řádu biologickému, nýbrž i řádu ducha – právě fakt oběti za ideu, a tedy popření biologické a hmotné základny života nás přesvědčí o tom, že ideu je nadřaděna skutečnosti hmotné, ať už je živá, či neživá...⁸

4 Srov. Milan Jelínek, *Memoáry 1942–1971 (Od okupace do okupace)*, Brno: Moravské zemské muzeum 2018, s. 88. – Jelínek v roce 1967, již ve funkci prorektora, asistoval při profesorském řízení Konečného a tento akt vnímal jako „rehabilitaci“ brněnského psychologa, „který byl léta pro své nezávislé postoje v psychologii a pro své demokratické přesvědčení pronásledován. Profesura Konečného se stala vědeckým triumfem a nyní šlo o rychlé zaměstnání Konečného na brněnské Filozofické fakultě“. *Tamtéž*, s. 267.

5 Dušan Jeřábek, Nad literárním odkazem Roberta Konečného, *SPFFBU*, V 1, 1998, s. 44.

6 *Tamtéž*.

7 Jiří Gabriel, Robert Konečný a Vladimír Hoppe, *SPFFBU*, B 39, 1992, s. 110.

8 R. Konečný, *Filosofická propedeutika*, Brno: Spolek posluchačů filosofie 1946, s. 72.

Uvedené skutečnosti přesvědčují o tom, že Robert Konečný – tak jako Patočka – patří plným právem „mezi filosofy, kteří chtěli svým dílem a celým životem přispívat k obohacení nejccennější tradice české filosofie – tradice humanistické“.⁹

(1) 22. října 1935

Cercle philosophique de Prague¹⁰

Pour les recherches sur l'entendement humain

Secrétariat: Prague XIX, třída Krále Alexandra 1088

Velectěný pane doktore,

promiňte, dovoluji-li si, jsa Vám neznám, obrátiti se na Vás s touto žádostí. Filosofická sdružení v Československé republice pozvala na letošní listopad do Prahy k přednáškám profesora E. Husserla z Freiburgu v B.¹¹ Našemu nedávno založenému kroužku, v němž jest několik stoupců Husserlových, byla svěřena organizace tohoto zajisté významného filosofického podniku. Vedení kroužku (prof. Kozák a Utitz)¹² získalo již několik pp. referentů denních listů pro propagaci Husserlovy návštěvy a bylo by Vám velmi povděčno, kdybyste mohl umístiti v Lidových novinách¹³ vhodný článeček, upozorňující na světový význam tohoto slavného moravského rodáka,¹⁴ který má a zajisté ještě bude míti na evropské myšlení hluboký vliv. Budete-li si přát, dodá Vám sekretariát kroužku další informace.

9 J. Gabriel, Robert Konečný a Vladimír Hoppe..., s. 112.

10 Dopis je psán na hlavičkovém papíře. Cercle philosophique de Prague (Pražský filosofický kroužek) byl ustaven v roce 1934 v Praze při příležitosti osmého mezinárodního filosofického kongresu. Kroužek, jehož čestným členem byl jmenován Edmund Husserl, sdružoval české a německé filosofy a byl veden snahou podpořit seriózní zájem o fenomenologickou filosofii, pohybovat se v jejích intencích, pořádat diskusní přednášky a starat se o záchranu Husserlova archivu. Srov. např. Marie Bayerová, Místo fenomenologie v českém filosofickém životě, in *Kapitoly z dějin české filozofie 20. století*, ed. Jiří Gabriel, Brno: MU 1992, s. 89–102.

11 Na organizačním zajištění několikadenní návštěvy E. Husserla, která se uskutečnila ve dnech 11.–26. 11. 1935, se kromě Kroužku podílely i další filosofické spolky v Praze: Brentanova společnost, Kant-Gesellschaft, Jednota filosofická a též Cercle linguistique de Prague (Pražský lingvistický kroužek). Srov. Ivan Blecha, *Edmund Husserl a česká filosofie*, Olomouc: Nakl. Olomouc 2003, s. 45 an.

12 Kroužek iniciovali a organizačně v něm nadále působili J. B. Kozák, Emil Utitz (předsedové), Jan Patočka a Kurt Grube, po jeho předčasném úmrtí v r. 1936 Ludwig Landgrebe (sekretáři).

13 Konečný přispíval do *Lidových novin* od roku 1927 (k pravidelné spolupráci ho vyzval Arne Novák). Sledoval filosofickou, psychologickou a pedagogickou literaturu, psal jubilejní stati, eseje a kritické články k české literatuře i k aktuálním událostem.

14 Edmund Husserl (1859–1938) se narodil v Prostějově.

Dovolujeme si zároveň poprositi o laskavou zprávu, budete-li moci se naší akce zúčastniti.

Jsem s projevem hluboké úcty

Váš oddaný

Dr. Jan Patočka.

P. S. Pro případ, že by Vám nestačil čas k napsání propagačního odstavečku, dovolujeme si přiložiti stručný náčrt, který je k Vašemu volnému použití. Prosíme poznovu, abyste prominul, že jsme si dovolili obrátiti se k Vám a ujišťujeme svou ochotou k vzájemným úsluhám.

(2) Praha 10. září 1948

Milý příteli,

přijde k Tobě p. Jacques Honoré, Polinův¹⁵ synovec, který má měsíční zvláštní stipendium a zajímá se mj. o psychologická studia u nás. Rád by viděl brněnskou psychologickou laboratoř,¹⁶ kdybys mu ji mohl ukázat, byl bych Ti velice vděčen.

Byl jsem velmi dojat Tvou prázdninovou vzpomínkou – sám jsem byl s rodinou jen týden mimo Prahu, aby děti¹⁷ chvíli změnilly vzduch, jinak všecko se točilo kolem zlé přítomnosti (osmdesátiletý otec, jehož celkový stav se ustavičně, až povlovně zhoršuje)¹⁸ a asi ještě horší budoucnosti. Jsem zvědav, jak vypadají věci v Brně, co je s Tebou docela zvláště, a za každou zprávu budu velice vděčen.

15 Raymond Polin (1910–2001), francouzský filosof-axiolog a věrný žák J. P. Sartra (srov. např. Introduction à la philosophie de J.-P. Sartre, *Revue de Paris* LIII, 1946) byl dlouholetým přítelem Jana Patočky (dokládají to Polinovy dopisy uchovávané v Patočkově archivu v Praze); potkávali se ve Francii i v Praze, kde se Polin po válce uvedl několika přednáškami o soudobém francouzském existencialismu. Polin je autor prací *La création des valeurs*, 1944; *La compréhension des valeurs*, 1945; *Du laid, du mal, du faux*, 1948. V českém překladu Hany Dohnákové vyšla časopisecky jeho stať *Politický a morální závazek* u Thomase Hobbese (*Reflexe* 25, 2004, s. 81–101).

16 Po únoru 1948 se Konečného profesní zájem přesouval od filosofie k sociální psychologii, kterou v podzimních měsících roku 1948 přednášel na Bláhou založené Vysoké škole sociální v Brně. Zřejmě již v této době pracoval na zřízení psychopatologické laboratoře v Brně-Černovicích, k němuž došlo v polovině listopadu 1950.

17 Jan Patočka vychoval s manželkou Helenou (1910–1966) tři děti: Františku (* 1937), Janu (* 1939) a syna Jana (* 1945).

18 Josef Patočka (1869–1951), klasický filolog a pedagog, začínal svou životní dráhu jako středoškolský profesor, ředitel učitelského ústavu v Poličce a v Praze; po r. 1918 byl zaměstnán v Pedagogickém ústavu J. A. Komenského, později v Zemské školní radě v Praze. Patřil ke stoupencům estetiky Otakara Hostinského, přátelil se s Františkem Drtinou, obdivoval Masaryka. Na vědecké i kulturní podněty bohaté rodinné prostředí příznivě formovalo výchovu jeho čtyř synů. Viz např. Ivan Blecha, *Jan Patočka*, Olomouc: Votobia 1997, s. 13–15. Srov. též J. Patočka, *Dopisy Václavu Richterovi*, Praha: Oikúmené 2001, s. 17, pozn. 7.

Mně bylo navrženo, abych přešel do Masarykova ústavu¹⁹ k přípravě vydání, což by asi nebylo špatné; bude-li však kuratorium²⁰ a ministerstvo souhlasit?

Rozhodl jsem se, že bude-li to možno, nechám občas něco nacyklostylovat pro své přátele ze svých nynějších prací, které jinak určitě nespatri světlo světa, a v tom případě bych Ti něco poslal.

Poručení Tvé milé paní a vůbec celé rodině²¹

Tvůj

Patočka

(3) 24. října 1948

Milý příteli,

děkuji Ti mnohokrát za vzpomínku z Polska i za dopis po návratu, za zásilku Ingardena,²² kterému současně děkuji, hlavně pak za Tvoje neměnně věrné a přátelské smýšlení. Jsem rád, že Tvoje dojmy z Polska jsou příznivé. Poláci jsou charakternější a vůbec tvrdší než my. Ovšem jak to vlastně s tou jejich filosofií vypadá? Jejich logistika je nějak v koncích, zdá se mi (někteří z četných logistiků odešli a Poláci o nich nechtí mnoho vědět, co se týče Lukasiwicze,²³ asi právem), ostatní

19 Patočka nastoupil do Ústavu T. G. Masaryka 1. září 1948 a setrval tu do konce roku 1953.

20 Kuratorium je správním orgánem ÚTGM. V roce 1948 byl předsedou kuratoria František Fajfr; po jeho úmrtí na jaře 1969 se osiřelé funkce předsedy ujal Patočka, dosavadní (od října 1951) náhradní člen kuratoria. Srov. Josef Zumr, *Historie Ústavu T. G. Masaryka*, in *Mám jen knihy a skripta, cenná práce životní*, Praha: Masarykův ústav AV ČR 2002, s. 15–41.

21 Manželka Roberta Konečného Olga, roz. Soukalová (1920–2001), byla profesí psycholožka; učila v letech 1939 a 1945–1948 na FF Masarykovy univerzity (1952 titul PhDr.). Manželé autorsky spolupracovali na publikacích *Když dětem nejde učení* (1961) a *Starosti s dospíváním* (1966). Vychovali dvě děti, dceru Olgu (*1946) a syna Jana (*1951).

22 Roman Ingarden (1893–1970), polský fenomenolog, byl Husserlův žák a později jeho asistent. Patočka se v několika svých článcích zamýšlel nad charakteristikou jeho filosofické osobnosti a díla. – Patočka ze slovanských jazyků dobře ovládal ruštinu i polštinu a mezi Poláky měl řadu dobrých přátel. Srov. Cz. Glombik, *Z historie polských setkání s Janem Patočkou*, *Studia philosophica* 57, 2010, č. 1, s. 47–58. Srov. též J. Zumr, Jan Patočka a polští filozofové, in *Filozofia i czas przeszły. Prof. Cz. Glombikowi w 70. rocznicę urodzin*, eds. Barbara Szotek – Andrzej J. Noras, Katowice: Uniwersytet Śląski 2005, s. 232–236. Srov. též J. Zumr, K filosofovým šedesátinám. S Janem Patočkou o filosofii a filosofech, *Filosofický časopis* 15, 1967, č. 5, s. 585–598; rozhovor vyšel znovu u příležitosti nedožitých 100. narozenin Jana Patočky (*FČ* 55, 2007, č. 3, s. 339–358).

23 Jan Lukasiwicz (1878–1956), polský logik, matematik, filosof, rektor Varšavské univerzity, jeden ze zakladatelů Iovsko-varšavské školy, opustil Polsko v červenci 1944, dva týdny před vypuknutím Varšavského povstání. Po válce zůstal v emigraci. V únoru 1946 obdržel nabídku jít do Irska a na podzim téhož roku byl jmenován profesorem matematické logiky na Královské irské akademii v Dublinu. Prahu navštívil v roce 1934 jako aktivní účastník mezinárodního filosofického kongresu a v pozdějších letech se opakovaně do Prahy vracel, mj. na pozvání FÚ ČSAV.

směry jsou trochu málo vyhraněné, většinou odstíny pozitivismu, žádná energická původní myšlenka – mýlím se? Byl bych rád. Lituji teď velice, že už nejezdím do Brna, ale zato Vy se snad zase někdy podíváte do Prahy, a tu se od Tebe počím. Škoda, že také Trost²⁴ z Brna odchází; člověk si Vás dva představuje nějak pohromadě a těžko rozhodovat, co spojuje pro představu vztah, který není vnější.

Nastoupil jsem již v Masarykově ústavě a velmi se mi tam líbí, ačkoli edice, kterou teď budeme dělat, není příliš filosofická – Boj proti antisemitismu, Polná atd. Trčím po uši v té detektivce a v *corpora delicti*. Ku podivu v naší veřejnosti je pořád ještě o celé záležitosti 1899–1900 dost falešná představa. Snad proto bude publikace prospěšná.²⁵ Konečně ani filosoficky to není bez zájmu, poněvadž M[asaryk] to vše dobře filosoficky zarámoval.²⁶ Při slově o židu jako Prügel fetisch²⁷ jsem musel myslet na Sartra a jeho portrét antisemity.²⁸ Antisemitism se u nás zase hloupě zahnízdíuje, bohužel spoluvinou neprozíravosti určitých židovských elementů; za tou neprozíravostí stojí také často určitá dávka sympatických vznětů, jako se může spatřovat na příkladě Bräunerově²⁹ (znám více než kdo jiný to nepěk-

24 Pavel Trost (1907–1987), jazykovědec a literární vědec, člen Pražského lingvistického kroužku, byl po válce zaměstnán v Zemské a univerzitní knihovně v Brně. V letech 1948–1956 přednášel na Filosofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci, kde se také habilitoval. Roku 1956 byl povolán na Filosofickou fakultu Univerzity Karlovy v Praze, od roku 1961 zde působil jako profesor srovnávacího jazykozpytu indoevropské a baltské filologie. Trost patřil k okruhu nejbližších přátel Jana Patočky; Patočka obdivoval jeho nesmírný rozhled, jazykové a filosofické vzdělání a dedikoval mu u příležitosti jeho 60. narozenin článek *Husserlův pojem názoru a prafenomén jazyka*. Srov. *Slovo a slovesnost* 29, 1968, č. 1, s. 17–22.

25 Patočka zúročil své hilsnerovské bádání v téměř 100stránkové studii *Masaryk v boji proti antisemitismu*, dosud přístupné jen v *Archivním souboru prací Jana Patočky* (1979).

26 Na hilsneriádu reagoval Masaryk vydáním brožury *Nutnost revidovati proces polenský* (1899) a třemi články s titulem *O pověře rituální* (*Naše doba*, 1900). Antisemitismu věnoval pozornost i v *České otázce* a při kritice filosofických a sociologických názorů Karla Marxe. Srov. např. Jaroslav Opat, *Průvodce životem a dílem T. G. Masaryka. Česká otázka včera a dnes*, Praha: Ústav TGM 2003, zejm. s. 144, 151–156. Texty T. G. Masaryka z let 1898–1900, týkající se hilsneriády, budou součástí 24. svazku *Spisů TGM*.

27 Zde zřejmě ve významu „obětní beránek“.

28 Jean Paul Sartre (1905–1980), francouzský spisovatel, dramatik a filosof-existencialista (např. *Bytí a nicota*, 1943, *Existencialismus je humanismus*, 1946, *Marxismus a existencialismus*, 1964), zveřejnil v prosinci 1945 text *Portrét antisemity*, který je z pozdějších publikací znám pod názvem *Úvahy o židovské otázce* (*Réflexions la question juive*, Paris 1946). Eseje, zamýšlející se nad osudem židovského národa, vyšly česky v literárním a kulturním měsíčníku *Sešity* (II, 1967, č. 15–16). O Sartrových názorech na židovství srov. též Marek Feigl, *Sartrův ateismus*, dipl. práce, Praha: ETF UK 2008, s. 67–71. – K tomu srov. též J. Patočka, *Pochybnosti o existencialismu: Několik poznámek*, *Listy* 1, 1947, s. 360–363.

29 Vilém Bräuner (1917–1988), PhDr., učitel, knihovnik, archivář; přeložil *Výbor z pedagogických spisů J. J. Pestalozziho* (Praha 1956). V době působení Jana Patočky na Pedagogické fakultě v Brně

né, co u něho je, ale je i to lepší). Je to dokladem toho, jak smýšlení naší opozice je v nebezpečí malichernosti a jak má blízko k rozkladu. Hromádka³⁰ má do určité míry pravdu, že tato opozice nemá programu, myšlenky trochu pozitivní, že je skoro naveskrz jen zápor a dezorientace. Víš, přiznám se – ani s Václavem Č.³¹ se mi teď nechce příliš mluvit, tak mi připadá ztrpklý a někdy ukvapený. Z pouhé negace však nemůže přijít duševní a mravní regenerace, kterou nejvíc potřebujeme. Soudím však, že nepřijde ani z ryzího návratu k církevnímu náboženství, který jednak je asi při nezvratnosti sekularizačního procesu neproveditelný, jednak mu chybí most, zdůvodnění, opora více než individuální a psychologická.

Mám teď na Platóna, přednášku i cvičení,³² na fakultě i v akad. Ymce,³³ dost značný nával, nevím, zdali to souvisí s Kolmanovým³⁴ zmizením (že si na fakultě

byl Bräuner, dosud pomocná vědecká síla pedagogického semináře Otakara Chlupa na FF, jeho asistentem. Srov. Jiří Vítek, Doc. Jan Patočka na brněnské univerzitě, <https://katedry.ped.muni.cz/obcanska-vychova/wp-content/uploads/sites/16/2016/11/patocka.pdf>.

30 J. L. Hromádka (1889–1969), evangelický teolog, ovlivněný Barthovou teologií krize a Masarykovým etickým racionalismem. Spolu s Emanuelem Rádlem založili v roce 1927 časopis *Křesťanská revue*. Po roce 1948 byl Hromádka přesvědčený o nutné koexistenci křesťanství se socialismem (srov. např. *Komunismus a křesťanství*, 1948).

31 Václav Černý (1905–1987), literární vědec a kritik, v letech 1936–1939 docent románských literatur na FF UK a v letech 1938–1939 mř. profesor na FF MU. Založil a 1938–1948 (s výjimkou válečných let) řídil *Kritický měsíčník*. Ve svých *Pamětech I–III* jmenuje mezi jinými Patočku a Roberta Konečného za věrné spolupracovníky v boji o svobodu kulturní tvorby a našeho duchovního života. Na podzim 1945 se Černý vrátil na FF UK jako profesor srovnávací literární historie, v r. 1951 byl z univerzity propuštěn a na přelomu let 1952/53 zatčen a souzen. „Jako odpůrce komunistické kulturní politiky a obhájce kulturní svobody se stavěl proti politické ideologizaci našeho kulturního života a praxi totalitního systému.“ (J. Zouhar, heslo Václav Černý, in *Slovník českých filozofů*, Brno: MU 1998, s. 89–90, cit. s. 90.) V následujících letech byl zaměstnán v Kabinetu pro filologii ČSAV v Praze a v archivu ČSAV; v roce 1968 se krátce vrátil na FF UK. Na Černého stař FXŠ – TGM (1967) nesouhlasně reagoval R. Konečný; do polemiky s Patočkou se Černý dostal při kritickém posuzování Masarykovy filosofie.

32 V akad. roce 1947/48 vypsal Patočka přednáškový kurz o Platónovi. Text vyšel téhož roku formou vysokoškolských skript, knižně pod názvem *Platón. Přednášky z antické filosofie* (eds. I. Chvatík – P. Kouba, Praha 1992).

33 Patočka souběžně se svým zaměstnáním na Ústavu TGM přednášel od r. 1948 do června 1950 na FF UK, dále vedl jen seminář o Hegelovi. Když byla v září 1945 obnovena Akademická Ymka, odnož Světové křesťanské studentské federace, zúročilo se Patočkovu dlouholeté přátelství s J. B. Součkem a, jak vzpomněla Božena Komárková, „i on se občas objevil mezi konferenčními řečníky“, evangelický teolog (J. B. Čapkem, J. L. Hromádkou, Rudolfem Řičanem ad.). Srov. *Přátelství mnohých*, Spisy B. Komárkové, sv. 3, Heršpice: Eman 1997, s. 56. Ymka byla zrušena k 1. 1. 1950.

34 Arnošt Kolman (1892–1979), filosof, logik a matematik, od roku 1918 člen KSSS. Po roce 1945 se vrátil do Československa jako aktivní člen ÚV KSČ a profesor FF UK. Pro kritické výhrady k vedení strany byl v září 1948 zatčen a tři a půl roku vězněn v moskevské Lublance. Po návratu do Prahy řídil v letech 1959–1962 FÚ ČSAV (podle Jana Patočky byl odvolán „za kritiku prezidenta“), od r. 1963 opět působil v Moskvě; pro nesouhlas se sovětskou invazí do Československa emigroval

studenti jaksi oddechli) či s čím – nechci se utěšovat optimistickou verzí, že lidé cítí potřebu metafyziky, hlubší filosofie, než je pozitivismus a též dialektický materialismus, a že zde instinktivně hledají to pozitivní, co jim očividně chybí.

Srdečně Tvůj

Jan P.

Uctivé poručení pí Olze – dítku se daří, doufám, dobře?³⁵

(4) 27. října 1948 (korespondenční lístek)

Milý příteli,

poslal jsem Ti dnes Serruse³⁶ a ještě jednu knížku z filosofického semináře pedagogické fakulty. Měl jsem ji odtud vypůjčenu, nepotřebuji jí již a byl bych Ti velmi vděčen, kdybys ji mohl s mým poděkováním vrátit Bräunerovi. Serrus není zvláštní, je trochu neohrabaný, ale je toho tam hodně.

Srdečně

Tvůj

Jan P.

Poručení milostivé paní.

(5) 16. prosince 1948

Milý příteli,

díky za Tvé dopisy a Tvůj zájem. Knihy Ti pošlu po vánocích po Novákovi.³⁷ Promiň, že jsem tak dlouho neodpovídal, není mi do psaní, protože mi vůbec není

v r. 1976 do Švédska, kde žila jeho dcera. Srov. O Karlu Kosikovi a nejen o něm. Rozhovor Terezy Kunešové s PhDr. Josefem Zumrem, *Studia philosophica* 62, 2015, č. 1, s. 105–124.

35 Viz pozn. č. 12.

36 Pravděpodobně se jedná o knihu francouzského filosofa a psychologa Charlese Serruse (1886–1946) *L'esthétique transcendantale et la science moderne* (Paris: Librairie Félix Alcan, 1930), uloženou nyní v Ústřední knihovně MU. Serrus mohl vzbudit Patočkovu pozornost též svým zájmem o fenomenologii (srov. např. stat' *L'œuvre philosophique d'Edmund Husserl: Le réel phénoménologique, Les Etudes Philosophiques* 4, 1930, č. 2/3, s. 126–133) a filosofii jazyka (*La Langue, Le Sens, La Pensée*, Paris 1941). Už v r. 1930 recenzoval Patočka v *České myslí* (30, 1934, č. 4, s. 236 n.) Serrusovu knihu *Le parallélisme logico-grammatical*, Paris 1933.

37 Mírko Novák (1901–1980), filosof, estetik a hudební vědec. Po doktorátu z estetiky a filosofie na FF UK přednášel v letech 1932–1939 na FF KU v Bratislavě a vbrzku se tu habilitoval. V r. 1939 a pak v letech 1945–1953 přednášel dějiny filosofie a estetiku (od r. 1946 jako profesor) na FF MU, kde při katedře filosofie založil estetický seminář. V Brně však natrvalo nezůstal; v r. 1953 přešel na katedru estetiky FF UK, v jejímž čele stál až do roku 1970. Srov. J. Zouhar – H. Pavlincová – Jiří Gabriel, *Česká filosofie v letech 1945–1948*, Brno: Academicus 2013, zejm. s. 86–96.

do přemýšlení. V Praze vládne teď velký zmatek ze všech těch prověrek, z chystané administrativní reformy, počátku pětiletky etc. Spěch a šed', šed' a spěch je všecko, co nás čeká (jako celek). Pro jednotlivce ovšem budou mnohá překvapení. Doufám, že Tobě i Tvé rodině se zatím daří dobře a že na Tebe nic nedoléhá. Zde v Praze na fakultě je nějak hysterická nálada. Kdo ví, zdali se udrží i takoví střední členové jako Kozák.³⁸ Soudím, že Vaši brněnští pánové, např. Fischer,³⁹ také nesejí pevně v sedle. Tudíž možno očekávat zase nějaká blížká bití v prsa nebo jiné dramatické vystoupení z jejich strany; když jsou jednou na cestě, touha přece jít až na konec. – Po odchodu Kolmanově⁴⁰ filosofickým protagonistou je Tardy.⁴¹ Jeho přednáška ve Filosofické jednotě o cestách české filosofie zastihla sice prázdný sál a nebyla asi dobrá (já tam nebyl, vím pouze z referátů), ale neskrblila šlehy na všechny strany, zvláště na Fischera.

Napiš mi, budeš-li mít čas a chuť, jak to vypadá v Brně, co se tam děje nového. O mně není dosud, zdá se, rozhodnuto, zda-li mám být získán nebo vyhozen. Jedno horší než druhé. Zatím mne navštěvují studenti s posláním. Ku podivu, že

38 J. B. Kozák (1888–1974), filosof a protestantský teolog, spolu s E. Utitzem zakládající člen Pražského filosofického kroužku, přednášel v letech 1927–1939 filosofii na FF UK, 1939–1945 v USA (Ohio), 1945–1958 opět na UK. Jan Patočka končil svá studia u Kozáka disertační prací *Pojem evidence a jeho význam pro noetiku* (1931) a nakrátko se stal Kozákovým asistentem. Na svého učitele nezapomínal, recenzoval jeho práce (*Ježíš ve víře a skepsi, Přítomný stav etiky*) a později v tisku připomínal jeho jubilea (*Křesťanská revue* 1958, *Literární listy* 1968, *Kostnické jiskry* 1973).

39 J. L. Fischer (1894–1973) má těsný vztah k Olomouci i Brnu. Na FF MU se r. 1927 habilitoval ze sociologie a filosofie a získal tu mimořádnou i řádnou profesuru (1945), od r. 1931 byl ředitelem tamního filosofického semináře. Po válce, kterou prožil v Holandsku, se na FF MU vrátil, ale roku 1946 nalezl uplatnění na FF UP v Olomouci, kde působil až do r. 1957; poté až do roku 1960 opět učil na FF MU. Po několikaletém penzionování byl r. 1968 znovu povolán na FF UP. Jeho zájem o společenskopolitickou problematiku a marxismus ho směřoval k pokusům o sociální reorganizaci a k ucelenému strukturalistickému systému, tzv. skladebné filosofii (stať *O dvojím řádu*, 1930, *Základy poznání. Soustava skladebné filosofie na podkladě zkušenosti*, 1931). Na jeho text *Národní tradice a česká filosofie. Úkoly a výzvy* (1939) polemicky reagoval Robert Konečný. Srov. *Slovník českých filozofů*, Brno: MU 2008, s. 127–129; srov. též Jiří Gabriel, Poválečná brněnská léta J. L. Fischera, *SPFFBU*, B 47, 2000, s. 25–33.

40 Úryvky z Kolmanových pamětí *Zaslepená generace. Paměti starého bolševika* (Brno: Host 2005) lze nalézt ve výše citované knize *Česká filosofie v letech 1945–1948* na s. 70–76.

41 Vladimír Tardy (1906–1987), psycholog, filosof a pedagog, se r. 1946 habilitoval na FF UK prací *Psychologie osobnosti* a začal působit na filosofické a 1948 už jako řádný profesor na pedagogické fakultě v Praze. Po zřízení Vysoké školy pedagogické v Praze (k 1. 9. 1953) byl vedoucím katedry psychologie. V r. 1959 přešel na FF UK a plných deset let (1960–1970) tu vedl katedru psychologie; po zřízení Psychologického ústavu ČSAV v roce 1967 stál v jeho čele jako první ředitel. Z vedení ústavu byl počátkem sedmdesátých let odvolán a penzionován. Na počátku roku 1977 se stal jedním ze signatářů Charty 77. Srov. F. Hyhlík, K šedesátinám univ. prof. RNDr. et PhDr. Vladimíra Tardyho, *Pedagogika* 16, 1966, č. 6, s. 726–727. Srov. též <http://www.psu.cas.cz/about>.

po mně jdou zvlášť často emeritní katolíci, jako v Brně Bräuner! – Že Laichter⁴² je ztracen nadobro, už je Ti asi známo. – Veselé vánoce Vám všem přeje a srdečně pozdravuje

Tvůj

Jan Patočka

(6) 11. ledna 1949

Milý příteli,

slíbil jsem Novákovi,⁴³ že v neděli (10. ledna) k němu přinesu slíbené knihy pro Tebe. Bohužel se včera odpoledne u mne střídaly návštěvy jedna za druhou až do pozdních hodin, a tak jsem se k němu již nedostal. Musím to tudíž odložit do příštího týdne.

Doufám, že se Ti dobře vede, lépe než mně, který při všem svém dosavadním „šťěstí“ uvázl za drápek: měl jsem už udělat tečku za vědou a odejít naprosto z fakulty. Takto budu při provizoriu propuštěn a důsledky se potáhnou až do konce.

Kdyby mne však aspoň po tu dobu nechali na pokoji! Ale jsem stále předmětem něžné péče i jemného nátlaku. Dnes jsem dostal dopis od Tardyho,⁴⁴ kde píše, že podle jeho názoru může mít vnější tlak účinek, který nemusí být špatný.

Ať člověka vyhodí a nemučí.

Chápeš, že při takovémto ovzduší člověku není ani do sdílnosti, ani do psaní. Novák konstatoval posledně, že fyzicky jen kvetu.

Kvet' také Ty, fyzicky i duševně. Vyříd' pozdravení své milé paní i celé rodině. Trostovi,⁴⁵ prosím Tě, vyříd', že bych mu rád pověděl svoje mínění jak o Popelo-

42 František Laichter (1902–1985) pokračoval vydáváním Filosofické knihovny v díle svého otce Jana Laichtera (1848–1946). Od r. 1931 do zániku nakladatelství v r. 1949 vycházely jeho péčí mj. Novotného překlady Platónových spisů. Patočka F. Laichterovi pomáhal s koncepcí LFK a doporučoval k tisku dosud nevydané tituly, např. Hegelův spis *Filosofie, umění a náboženství* (1943, př. F. Fajfr), předmluvou nebo doslovem opatřil Bergsonův *Dvojitý pramen mravnosti a náboženství* (1936, př. V. Černý), Herderův výbor *Vývoj lidskosti* (1941, vlastní překlad), Kantovu *Kritiku praktického rozumu* (př. Ant. Papírník, 1944), Descartovu *Rozpravu o metodě* (1947, př. Věra Szathmáryová-Vlčková). Laichterovy šedesáté narozeniny připomněl Patočka v *Naší době* (48, 1941, č. 10, s. 587–593). Blíže viz Jiří Lach, František Laichter: pěstitel naučné literatury – přítel filozofie, *Listy* 3/2007. Dostupné online: <http://www.listy.cz/archiv.php?cislo=073&clanek=030716>.

43 Mírko Novák měl i v letech svého brněnského působení trvalé bydliště v Praze.

44 Patočka si Tardyho velice vážil, viděl v něm člověka „skvělé chápavosti, pronikavosti a abstraktní fantazie“. Srov. J. Zumr, *K filosofovým šedesátinám...*, s. 590.

45 Pavel Trost, viz pozn. č. 15.

vé,⁴⁶ tak o Mukařovském,⁴⁷ ale ústně. Ať jen přijede přednášet do Prahy, aby viděl, co se děje.

Měj se dobře!

Tvůj

J. Patočka

(7) 20. dubna 1949

Milý Roberte,

jak Ti mám poděkovat za Tvůj milý dar, Tvou novou sbírku?⁴⁸ Sám nemám, čím bych se Ti odvděčil. Mám poezii rád, ale je tomu dávno, co jsem pochopil, že v této

46 Jiřina Popelová (1904–1985), klasická filoložka, filosofka a pedagožka se v r. 1946 habilitovala na FF MU a v r. 1948 byla jmenována řádnou profesorkou filosofie na PedF UK. V téže roce se stala děkankou PedF UP v Olomouci a v l. 1949–1953 rektorkou (po J. L. Fischerovi). Po zrušení tamní pedagogické a filosofické fakulty přešla na FF UK, kde do r. 1970 přednášela dějiny filosofie a etiku. Již před válkou věnovala značnou pozornost marxistické filosofii a hledala v ní podněty k řešení dobových problémů. Po válce ocenila marxismus v brožuře *Socialistický světový názor* (1946). Jeho přínos spatřovala především v materialistické dialektice překonávající agnosticismus a v úsilí o hlubší chápání humanismu. – Jan Patočka si v letech 1931–1947 vyměnil s Popelovou několik dopisů, ze kterých je patrné, že četl některé její práce. (Srov. J. Patočka, *Korespondence s kmenologiy I*, Praha: Oikúmené 2011, s. 259–265.) Když se na začátku 50. let potýkal s hmotnými starostmi a na podnět Václava Richtera zvažoval nabídku učit estetiku na FF UP, Popelová, tehdy rektorka, projevila ochotu Patočku přijmout, ten ale od tohoto úmyslu v červnu 1952 ustoupil, aby mohl zůstat „ve vši slušnosti a skromnosti stranou“, byť u nějakého „praktického povolání“. Místo sebe doporučoval na estetiku E. Utitze (srov. J. Patočka, *Dopisy Václavu Richterovi...*, s. 43), o kterém měl vysoké mínění. Po letech o něm hovořil jako o muži „velké citlivosti, ohromného obzoru a nevšedních mezinárodních kontaktů. Kdyby byl měl k dispozici o něco více času, byl by Prahu nepochybně učinil významným centrem filosofie“. J. Zumr, *K filosofovým šedesátinám...*, s. 590.

47 Téhož dne, 11. ledna 1949, psal Patočka dopis i Václavu Richterovi (dopis 1/49, s. 13); zmiňuje se v něm o Janu Mukařovském (1891–1975) jako angažovaném kolegoví-komunistovi, který zřejmě chtěl Patočku získat pro aktivní spolupráci na „vítězném pochodu“. Mukařovský byl v letech 1948–1953 rektorem UK a 1952–1962 ředitelem Ústavu pro českou literaturu ČSAV. Václav Černý k jeho charakteristice dodal, že roku 1950, „již dokonale režimní jako rektor, jenž patronoval politickým prověrkám a vyhazovům studentů i profesorů“, prodával „poslední zbytek vědecké nezávislosti“ a „okate“ vyměňoval „principy a metodiku formalismu-strukturalismu za sociologický realismus“. Srov. V. Černý, *Paměti III (1945–1972)*, Brno: Atlantis 1992, s. 462. – Nejnověji na život a dílo Mukařovského kriticky i s porozuměním nahlédl ve své monografii literární vědec Ondřej Sládek (Brno: Host 2015).

48 V roce 1949 vyšla Konečnému v nakladatelství Václav Petr sbírka *Tůně*. Konečný do ní zahrnul své subjektivní lyrické básně napsané v letech 1938–1941. Báseň *Otci*, o které se Patočka v dalších řádcích zmiňuje, celou sbírku otevírá; je rozdělena do 6 oddílů (s. 7–9). – Nad literárním odkazem Roberta Konečného se v přehledové stati zamýšlel brněnský literární historik (a bývalý Konečného gymnaziální student) Dušan Jeřábek. Připomněl jeho literární „dílo, které sice nemohlo, respektive nesmělo dozrát, ale které přesto nezaslouží zapomenutí“ (*SPFFBU*, V 1, 1998, s. 41–44, cit. s. 41).

ecclesia jsem pasivní *mulier*. Překvapuje mne na Tvých pěkných verších, jak držíš čistotně oddělenou svou osobně-poetickou a svou filosofickou strunu. Myslím, že je to správné: překvapuje to příjemně, poněvadž u filosofa se člověk tak trochu bojí, že bude filosofovat ve verších. Některé básně jsou mi příliš hermetické, nejvíce mne dojmají ty intimní. Myslím, že je v nich něco tak příliš osobního, že není snadno vžít, vcítit a vmyslit se do nich. Někdy nerozumím kompozici: např. báseň *Otci* je krásná (země o tatínka vychladla, jsi od smrti jen to políbení, jež jsme si nedali), ale nerozumím, proč je tam oddíl 5. a hlavně 6., kde je přec jen zábrus do ideologie.

Novotný mi poslal 2 díly Platóna.⁴⁹ Bohužel jsem mu nemohl hned poslat svoje přednášky, poněvadž už nebyly; teprve teď jsem sehnal exemplář, který svěřím Novákovi, aby mu to v Brně při příštím zájezdu odevzdal. Ovšem nestojí to za mnoho, hlavně dát to Novotnému do ruky je stydno, ale jak odpovědět na *takovou* laskavost?

Slyšel jsem od Franců o Tvých diskusích s Vyšinským⁵⁰ a rád bych zvěděl více. A pak – rád bych četl ten obtah Tvé habilitační práce,⁵¹ která mne především zajímá Tebou, pak svým námětem. Budeš-li mít možnost, půjč mi ten otisk aspoň na chvíli.

Sám nepracuju, jak bych chtěl, nýbrž o mnoho ledabyleji. Snad propracuju něco z přednášky zimního semestru pro jeden francouzský časopis, projeví-li ochotu vžít to (běží o výklad Platónova Parmenida).⁵² V poslední *Revue Philosophique* je otištěn můj článkuček o Gigonově Sokratovi;⁵³ bohužel mi dali jen tak maličko

Srov. též hodnotící závěrečnou stat' Ladislava Soldána *Robert Konečný literární kritik a redaktor* (K jubileu 100 let od narození), in R. Konečný, *Spáč pod plamenem. Básně, kritiky, vyznání*, ed. L. Soldán, Brno: L. Marek 2006, s. 44–61.

49 František Novotný (1881–1964), klasický filolog a překladatel Platóna, působil od roku 1920 jako profesor v Semináři pro klasickou filologii na Masarykově univerzitě. Platónův život a dílo popsal v tetralogii *O Platónovi* (I. Život, 1948, II. Dílo, 1948, III. Filosofie, 1949, IV. Druhý život, 1970). Srov. J. Patočka, K šedesátinám Františka Novotného (29. 8. 1941), *Naše doba* 48, 1941, č. 10, s. 587–593 (přetisk J. Patočka, *Češi I*, eds. K. Palek – I. Chvatík, Praha: Oikúmené 2006, s. 551–558).

50 Andrej Vyšinskij (1883–1954), sovětský právník, politik a diplomat. Obhajoval stalinistickou trestní teorii, že doznání obžalovaného je korunním důkazem.

51 R. Konečný se v r. 1946 habilitoval prací *Vladimír Hoppe. Kritický rozbor díla jako zvláštního případu irracionalismu*, která mohla vyjít tiskem až ve Spisech univerzity J. E. Purkyně v Brně v roce 1970. (Strojopis práce uchovává Ústřední knihovna FF MU.) – Patočka se zajímal o Hoppeho již ve 30. letech: po jeho předčasném úmrtí náležitě ocenil jeho filosofické dílo a dospěl k závěru, že „Hoppe byl ryzí, silný myslitel, který za svými myšlenkami pevně stál a kriticky je obratně zdůvodňoval. Mýlil by se, kdo by v něm spatřoval citovou mlhovinu“. (*Česká mysl* 27, 1931, č. 2, s. 165–169). V témže časopise upozornil i na jeho posmrtně vydaný spis *Dva základní problémy Kantova kriticismu* (*Česká mysl* 29, 1933, č. 2, s. 116).

52 V bibliografii J. Patočky se nepodařilo dohledat.

53 Jan Patočka, *Remarques sur le problème de Socrate*, *Revue philosophique de la France et de l'étranger* 74, 1949, č. 4–6, s. 186–213. Patočka se v této studii zaměřil nad knihou Olofa Gigona *Sokrates. Sein Bild in Dichtung und Geschichte*, Bern 1947.

separátů, že odečtu-li to, co mám za svou povinnost dáti různým institucím, zbývá mi jen pro památku. Ostatně jsem měl přece jen radost, zkalenou ovšem tím, že Polin⁵⁴ nepřijel, jak slíbil.

Pověz mi brzy něco o Brně a o svých. Též o dr. Komárkové,⁵⁵ co dělá a jak se cítí. Jsem srdečně

Tvůj
Jan P.

(8) 8. září 1950

Milý příteli,

odpuť, že jsem ještě nezareagoval na Tvůj milý dopis z prázdnin, kde vypravuješ tak dramaticky o diskusi, týkající se mé osoby; musili jste se mít asi velmi dobře a probrat již všechna užitečná témata, že i na to Vám zbylo času. Sám jsem byl po celé „prázdniny“ v Praze. Bylo by pěkné, kdyby nějaká příležitost nám poskytla viděnou. Jsem zvědav, co s Tebou počne brněnská fakulta; já sám jsem u nás již vyřizen⁵⁶ – a tak mne to nějak ani nebolí. Co dělá Trost,⁵⁷ co Bräuner?⁵⁸ Vzpomínám někdy na večery u Vás, zvláště ten s Kellnerem.⁵⁹ Prosím Tě, pozdravuj svou milou paní a poděkuj jí za dobré mínění, které o mně má a kterého bych si rád zasloužil, i když vím najisto, že marně (ted' už docela).

Tvůj starý
Jan Patočka

54 Raymond Polin, viz pozn. č. 6.

55 Božena Komárková (1903–1997) studovala ve dvacátých letech na FF MU filosofii, historii a zeměpis. Jako středoškolská profesorka se za okupace zapojila do odbojového hnutí Obrana národa, která měla své centrum na FF MU. V lednu 1940 byla zatčena a odsouzena ke dvanácti letům káznice „pro přípravu velezrady“. Po osvobození učila historii a filosofii na klasickém gymnáziu v Brně a pracovala na své disertační práci *Obec Platónova a Augustinova*, za kterou obdržela v březnu 1948 doktorát filosofie. Habilitační spis *Lidská práva ve filosofii XIX. století*, dokončený roku 1949, mohla na FF MU obhájit a habilitovat se v oboru filosofie dějin až v červnu 1992. Z ideologických důvodů nesměla od roku 1950 ve školství působit, v roce 1951 byla penzionována. Jako signatářka Charty 77 se dostala do opozice. Přispívala pak do samizdatových edicí a sborníků, řada jejích studií vyšla v cizině. Prosazovala v nich křesťanský humanismus a zdůrazňovala nezadatelnost lidských a občanských práv. – Patočka se s Komárkovou seznámil krátce po válce na půdě Akademické Ymky, zároveň oba přispívali do *Křesťanské revue*.

56 Letním semestrem 1950 skončila pro Patočku výuka na FF UK.

57 Pavel Trost, viz pozn. č. 15.

58 Vilém Bräuner, viz pozn. č. 20.

59 Pravděpodobně se jedná o Adolfa Kellnera (1904–1953), od r. 1945 profesora slovanské jazykovědy na FF MU, ředitele knihovny Slovanského semináře a zakladatele dialektologického oddělení v brněnské pobožce Ústavu pro jazyk český ČSAV.

Milý příteli,

odpust', ť jsem jistě nezareagoval na Tvůj milý dopis z představní,
kde vyprávíš tak dramaticky o diskuzi; by'každ' se má osobě; máně
jste se met' asi velmi dobř' a probat' jě všechna užitelná' křomata, ť
i na to Vám bylo času. Sám jsem byl po cel' "představný" o Pauci.
Bylo by překrás', kdyžby nějaká' příležitost nám poskytl' viděnou. Jsem
zvědav, co s Těbou počne bradská' fakulta; já sám jsem u nás jě vy-
běžen, - a tak máš to nějak' asi usbít. Co říkáš Těst, co Bránnos?
Vzpomínám seťky na večery u Vá's, volnět' jen s Kellnerem. Pevně Ti,
projetkový svou milou paní a poděkuj' jí za dobrá' milování, která' s mái máš,
a hlavně bych ti rád zasloužil, i když' sám napřelo, ť marci' lid' u' docela).

Tvůj starý

Jan Patočka

8. 11. 50.

(9) 28. září 1950

Milý příteli,

dostal jsem knihy v pořádku a hlavně Tvůj milý dopis. Je mi líto, že to s Tebou tak divně dopadá. Ten nápad s Černovicemi⁶⁰ není zlý, ale hlavně je třeba najít místo, kde člověk může přece jen trochu pracovat. Bude to zde možné? Nebyla by škola přece lepší? Ovšem vidím zde v Praze, jak je těžké se na školu dostat: sám jsem před prázdninami měl zájem a nepochodil jsem. – Náš ústav se stále houpe, budeme se nepochybně zase stěhovat, a uchrání-li se ústav, je ovšem daleko méně pravděpodobné, že já bych se uchránil na ústavě.⁶¹ – Co se týče Dratvové,⁶² je stále ta stará: špičatá a trošku kousavá pozitivistka, ale dobrý člověk a charakter, zdá se mi, že trošku klepavá, ale to je všecko. Není u ní žádné nebezpečí, že by zahrnula za roh. – Budu možná psát něco pro Iris o Rádlovi⁶³ – otevírá se ta možnost po dlouhé době zase něco uveřejnit, které se nepochybně chopím. I jinak se snažím pokračovat, ale myslím, že dlouho klid mítí nebudu.

60 Konečný nastoupil 13. listopadu 1950 jako odborný psycholog do Psychiatrické léčebny v Brně-Černovicích a na tomto místě setrval do 15. ledna 1958. Viz text Jiřího Pulce v tomto sborníku.

61 Během února a března 1951 se Ústav TGM stěhoval z Kramářovy vily na adresu Národní 3 (kde dnes sídlí AV ČR), 2. dubna byla vila předána předsednictvu vlády. Patočka zůstal v ústavu až do jeho úplné likvidace v červenci roku 1954, poté byl s některými dalšími pracovníky přeřazen do Výzkumného ústavu pedagogického v Praze. – Patočka v ÚTGM zúročil svůj trvalý zájem o Masarykovo dílo (srov. J. Tomeš, O správě odkazu, in *Mám jen knihy a skripta...*, s. 90–92; srov. též J. Zouhar, Jan Patočka a T. G. Masaryk, in *Jan Patočka a naše doba*, eds. S. Lesňák, B. Vacková, Brno: MU 2018, s. 12–22.). – Václavu Richterovi napsal, že se mu v archivu ÚTGM (kromě již zmiňované studie o Masarykově boji proti antisemitismu, viz pozn. č. 16) podařilo najít doklady o tom, že Masaryk je autorem mnohých nepodepsaných článků z předválečného *Času*: „...kdyby jednou bylo možno vydávat Masarykovu publicistiku, byly by to celé nové svazky neznámého Masaryka.“ Srov. J. Patočka, *Dopisy Václavu Richterovi...*, s. 38.

62 Albína Dratvová si vedla deník, ve kterém se dočteme mimo jiné o situaci panující na fakultě v letech 1948–1958 i o jejích existenčních starostech, trvalém psychickém tlaku a potížích vyvolaných politickými okolnostmi, kdy neměla žádnou naději publikovat a učit. Srov. A. Dratvová, *Deník 1921–1961. Scientific Diary*, Praha: Academia 2006. Srov. též recenzi Jiřího Gabriela, Albína Dratvová v zrcadle svého Deníku, *Studia philosophica* 56, 2009, č. 1–2, s. 103–113.

63 Patočka brzy po vydání Rádlovy *Útěchy z filosofie* tento spisek recenzoval (*Kritický měsíčník* 8, 1947, č. 7–8, s. 194–196) a v následujícím roce se k němu znovu vrátil. Ivan Blecha ve své objevené studii *Patočka a Rádł* porozumivě vyloučil, že Patočkův poválečný zájem o Rádlovy filosofii nebyl náhodný: „Rádłův překvapivý vývoj k rigoróznímu platonismu“ provokoval Patočku „k úvahám nad svou vlastní pozicí a k prověřování nosnosti fenomenologických východisek. Svědčí o tom fakt, že se kromě vydaných recenzí a polemik zachoval v Patočkově pozůstalosti soubor rukopisů pod názvem *Věčnost a dějinnost*, který byl pokusem vyrovnat se z fenomenologického stanoviska s dějinami metafyziky tak, aby bylo možno reagovat na Rádlovy postulace absolutnosti pravdy a mravních norem z *Útěchy*.“ (*Filosofický časopis* 45, 1997, č. 5, s. 863–878, cit. s. 869.)

Pozdravuj srdečně svou paní, Trosta a Komárkovou. Můj přítel Bräuner se též úplně odmlčel asi od velikonoce. Co si asi myslí všichni brněňští o věcech, jež čekati máme? Co dělá Kellner? Nevidíš někdy Richtra?⁶⁴

Že bych se dostal do Brna, pochybuji – přišel jsem o velkou část příjmu, tedy již finančně je to potíž. Ale lákalo by mne to nadmíru.

Srdečně Tvůj a Váš

J. P.

(10) 12. června 1951

Milý Roberte,

tedy aspoň jedna příjemná zpráva z poslední doby. Vyříd' své paní naše upřímné přání všeho dobra pro ni i pro Vašeho synka.⁶⁵ Je vidět, že živelný optimismus Vás neopustil. Je lépe žít uprostřed života, který stoupá. My bohužel jsme obklopeni samým životem na sestupu: o svatodušních svátcích právě zemřel po dlouholeté skleróze můj otec⁶⁶ a nyní i matka začíná, jak se zdá, klesat pod toutéž chorobou.⁶⁷ Osobně se nám všem pořád ještě vede slušně, vyhýbáme se zatím na své životní plavbě rozmanitým těm krám v podobě výsunů, dlouhodobých brigád a jiných intrik života, ale visíme celkem ve vzduchu. Ty, jak se zdá, jsi naopak našel pevnou půdu ve svém novém lékařském či skoro lékařském povolání,⁶⁸ to je pěkné a ukazuje, jak filosof dovede být k něčemu, když v něm něco je. – S Václavem, jak víš,

64 Brněnský historik umění Václav Richter (1900–1970) byl po válce ředitelem Moravského umělecko-průmyslového muzea v Brně. Roku 1948 začal už jako profesor dějin umění přednášet na nově založené Univerzitě Palackého v Olomouci, v letech 1955–1970 působil na FF brněnské univerzity (<http://abicko.avcr.cz/archiv/2002/5/obsah/vaclav-richter.html>). Byl blízkým přítelem Jana Patočky a adresátem zde již několikrát citovaných a v roce 2001 vydaných Patočkových *Dopisů*. První Patočkův dopis „velectnému panu kolegovi“ je z roku 1947, ale oslovení i obsah listů nabývají brzy na vřelosti; poslední dopis je z ledna 1970 (Richter zemřel v dubnu téhož roku). Součástí tohoto svazku jsou i Patočkovy komentáře k Richterově studii o prostoru a čase, které dokládají Patočkovu hlubokou znalost dějin umění i teoretických otázek spjatých s estetikou. Patočka na přelomu let 1970/1971 napsal svému příteli do zamýšleného výboru prací stať *Problematika filosofie dějin umění u Václava Richtera* (vyšla v antologii V. Richter, *Umění a svět*, Praha: Academia 2001, s. 70–87).

65 Patočka tu reaguje na zprávu o narození Jana, syna Konečných.

66 Josef Patočka zemřel 15. května 1951 ve stáří 82 let.

67 Matka Františka Patočková (1872–1958) byla původně operní pěvkyní. Po narození čtyř synů zůstala v domácnosti a věnovala se cele rodině.

68 Viz pozn. č. 51.

začíná přihořivat.⁶⁹ Pozdravuj známé, Komárkovou,⁷⁰ Trosta aj. Nepojedeš někdy do Prahy?

Tvůj starý

Jan Patočka

(11) 10. června 1967

Milý Roberte,

nehněvej se, že teprve dnes odpovídám na Tvůj milý, dojemný pozdrav. Bylo a je kolem takových narozenin⁷¹ mnoho mumrejchu, z něho pak únava a neschopnost obrátit se rychle i k těm nejmilejším. Víš, jak rád jsem v Brně pobýval, zdá se, že je u Vás dnes dokonce lepší atmosféra než zde, hlavně asi přec jen určitá distancce, mladí jsou sympatičtí a plní dobrých úmyslů, mnozí jsou též nadaní, a studenti se mi zdají o nic horší než kdekoli jinde. Také s jazykovou znalostí (aspoň co do němčiny) to není v Brně tak zoufalé, zdá se mi, jako zde. A tak se těším, že tam budeme zase bok po boku,⁷² i když jako zmoudřelí, doufejme, Quijoti, a i když už nás

69 Václav Černý byl v září 1952 zatčen a obžalován z velezrady, v dubnu 1953 propuštěn pro nedostatek důkazů. Srov. V. Černý, *Paměti III (1945–1972)*..., s. 397–417. Srov. též J. Patočka, *Dopisy Václavu Richterovi*..., dopis 2/53, s. 54.

70 Patočka r. 1952 připojil do sborníku k padesátinám Boženy Komárkové a zároveň k šedesátinám Františka Fajfry stať *Negativní platonismus*. (Není bez zajímavosti, že v roce 1958 „negativní platonismus“ vyřadil ze svých úvah jako „nepochopitelnou naivnost“. Srov. J. Patočka, *Dopisy Václavu Richterovi*..., s. 73.) Po dvaceti letech připsal oběma teď již starším jubilantům do samizdatového sborníku stať *Evropa a evropské dědictví do konce 19. století*, která samostatně vyšla v Římě (*Studie* 11, seš. I/1979, č. 61, s. 38–49). – Evangelicky nesmlouvavá Božena Komárková se článkem *Několik poznámek k tezím Jana Patočky o filosofii českých dějin* (publikováno až v časopise *Proměny* 1986) kriticky ohradila proti Patočkově přednášce proslovené v Socialistické akademii a zveřejněné v *Sociologickém časopise* (5, 1969, č. 5, s. 457–472). K názorovému smíru došlo až po podpisu Charty v roce 1977. Srov. Ivo Cerman, Božena Komárková – odboj, disent a lidská práva (<https://www.ustrcr.cz/data/pdf/pamet-dejiny/pad1304/027-039.pdf>).

71 1. června 1967 oslavil Patočka 60. narozeniny. V únoru svého jubilejního roku obdržel za knihu *Aristoteles, jeho předchůdci a dědicové* (Praha 1964) vědeckou hodnost doktor filosofických věd (DrSc.).

72 Patočka byl od 1. ledna 1958 zaměstnán jako vědecký pracovník na FÚ ČSAV, zároveň pokračoval na edici děl J. A. Komenského v Pedagogickém ústavu JAK. Na jaře 1966 se na podnět Václava Richtera začal zajímat o možnost přednášet na brněnské univerzitě a získat řádnou profesuru pro obor dějiny filosofie. V tomto směru již podnikl některé kroky, jednal nejprve s prof. Josefem Macháčkem a posléze i s Jaroslavem Kudrnou a Lubomírem Novým, tehdy vedoucím katedry dějin filosofie. Promyšlení praktických záležitostí ho vedlo dokonce k úmyslu zakoupit v Brně či jeho blízkém okolí byt, to se však nezdařilo (srov. *Dopisy Václavu Richterovi*..., s. 160). Profesorské řízení proběhlo 2. března 1967 a podle tehdejšího prorektora Milana Jelínka mělo „vysokou úroveň“ (srov. M. Jelínek, *Memoáry 1942–1971 (Od okupace do okupace)*, Brno: Moravské zemské

život také sem tam narušil. Velmi mne zarmoutila zpráva o Tvé nemoci, doufám, že to je už na dobré cestě a že se v dohledné době shledáme v plném zdraví. – Za celou dobu, co jezdím do Brna, nic jsem neslyšel o dr. Komárkové a ovšem ji také nespatriil. Pozdravuj ji, bude-li příležitost, i kolegyni Kolářkovou,⁷³ především však svou paní, kterou mám ve vzpomínce na návštěvu u Vás r. 48, a buď zdrav!

Srdečně

Tvůj

Jan Patočka

Literatura

- Bayerová, M.: Místo fenomenologie v českém filosofickém životě, in *Kapitoly z dějin české filozofie 20. století*, ed. J. Gabriel, Brno: MU 1992, s. 89–102.
- Blecha, I.: *Edmund Husserl a česká filozofie*, Olomouc: Nakl. Olomouc 2003.
- Blecha, I.: *Jan Patočka*, Olomouc: Votobia 1997.
- Blecha, I.: Patočka a Rádl, *Filosofický časopis* 45, 1997, č. 5, s. 863–878.
- Cerman, I.: *Božena Komárková – odboj, disent a lidská práva*, <https://www.ustrcr.cz/data/pdf/pamet-dejiny/pad1304/027-039.pdf>.
- Černý, V.: *Paměti III (1945–1972)*, Brno: Atlantis 1992.
- Dratvová, A.: *Deník 1921–1961. Scientific Diary*, Praha: Academia 2006.
- Feigl, M.: *Sartrův ateismus*, dipl. práce, Praha: ETF UK 2008.
- Gabriel, J.: Poválečná brněnská léta J. L. Fischera, *SPFFBU*, B 47, 2000, s. 25–33.
- Gabriel, J.: Robert Konečný a Vladimír Hoppe, *SPFFBU*, B 39, 1992, s. 107–112.
- Glombik, Cz.: Z historie polských setkání s Janem Patočkou, *Studia philosophica* 57, 2010, č. 1, s. 47–58.
- Jelínek, M.: *Memoáry 1942–1971 (Od okupace do okupace)*, Brno: Moravské zemské muzeum 2018.
- Jeřábek, D.: Nad literárním odkazem Roberta Konečného, *SPFFBU*, V 1, 1998, s. 41–44.
- Komárková, B.: *Přátelství mnohých*, Heršpice: Eman 1997.
- Konečný, R.: *Filosofická propedeutika*, Brno: Spolek posluchačů filozofie 1946.
- Konečný, R.: *Spáček pod plamenem. Básně, kritiky, vyznání*, ed. L. Soldán, Brno: L. Marek 2006.
- O Karlu Kosíkovi a nejen o něm. Rozhovor Terezy Kunešové s PhDr. Josefem Zumrem, *Studia philosophica* 62, 2015, č. 1, s. 105–124.

muzeum 2018, s. 258), ukončeno však bylo podpisem prezidenta až v listopadu 1968, kdy se již o Patočkovu profesuru a pravidelnou výuku začala intenzivně ucházet Karlova univerzita. Srov. Jiří Vítek, *Doc. Jan Patočka na brněnské univerzitě... c. d.*

- 73 Ludmila Kolářková (1909–1968) studovala na FF MU latinu, řečtinu a filozofii, pod odborným vedením svého učitele Mihajlo Rostohara se však profesně zaměřila na psychologii. Po válce se stala asistentkou a od února 1947 jako první žena v historii MU docentkou na FF MU; psychologii přednášela i na Vysoké škole sociální v Brně a v letech 1946–1952 vedla Psychologický ústav na FF UP v Olomouci. V prosinci 1947 byl podán návrh na její mimořádnou profesuru, po únorových událostech 1948 však byla jako nábožensky smýšlející a bezpartijní diskriminována. V polovině 50. let se musela na FF v Brně nově habilitovat, ale její docentura byla zamítnuta a v r. 1960 musela z fakulty odejít.

- Opat, J.: *Průvodce životem a dílem T. G. Masaryka. Česká otázka včera a dnes*, Praha: Ústav TGM 2003.
- Patočka, J.: *Dopisy Václavu Richterovi*, eds. I. Chvatík – J. Michálek, Praha: Oikúmené 2001.
- Patočka, J.: *Korespondence s kmenologiy I–II*, eds. V. Schifferová – I. Chvatík – T. Havelka, Praha: Oikúmené 2011.
- Slovník českých filozofů*, eds. J. Gabriel a kol., Brno: Masarykova univerzita 1998.
- Tomeš, J.: O správcích odkazu, in *Mám jen knihy a skripta, cenná práce životní*, Praha: Masarykův ústav AV ČR 2002, s. 90–92.
- Trávníček, M.: Dva dopisy o rytířskosti, *Texty* č. 35, podzim 2004, http://casopis-texty.cz/texty/No35/z_archivu.html.
- Vítek, J.: *Doc. Jan Patočka na brněnské univerzitě*, <https://katedry.ped.muni.cz/obcanska-vychova/wp-content/uploads/sites/16/2016/11/patocka.pdf>.
- Vítek, J. – Vonková, E.: Jan Patočka na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity v Brně v letech 1946–1948, in *Jan Patočka a naše doba*, Brno: MU 2018, s. 6–11.
- Zouhar, J.: Jan Patočka a T. G. Masaryk, in *Jan Patočka a naše doba*, eds. S. Lesňák, B. Vacková, Brno: MU 2018, s. 12–22.
- Zouhar, J.: Korespondence Jiřiny Popelové s Robertem Konečným z let 1931–1936, *Studia philosophica* 65, 2018, č. 1–2, s. 37–44, <https://doi.org/10.5817/SPh2018-1-2-4>.
- Zouhar, J. – Pavlincová, H. – Gabriel, J.: *Česká filosofie v letech 1945–1948*, Brno: Academicus 2013.
- Zumr, J.: Historie Ústavu T. G. Masaryka, in *Mám jen knihy a skripta, cenná práce životní*, Praha: Masarykův ústav AV ČR 2002, s. 15–41.
- Zumr, J.: Jan Patočka a polští filozofové, in *Filozofia i czas przeszły. Prof. Cz. Głombikovi w 70. rocznicę urodzin*, eds. B. Szotek – A. J. Noras, Katowice: Uniwersytet Śląski 2005, s. 232–236.
- Zumr, J.: K filozofickým šedesátinám. S Janem Patočkou o filosofii a filosofech, *Filosofický časopis* 15, 1967, č. 5, s. 585–598.

Abstract

Jan Patočka's Letters to Robert Konečný

The contribution contains 11 unpublished letters of Jan Patočka from 1935–1967 supplemented with the author's comments and explanations. The addressee of the letters, the nature of which is friendly and rather private, was the Brno philosopher, poet and psychologist Robert Konečný. The author devotes the introduction to the illumination of the origins of the letters and the description of the lives of both friends, whose actions, thought and unquestionable moral authority make them integral figures of the humanist tradition of Czech philosophy.

Keywords

Jan Patočka, Robert Konečný, letters

Doc. PhDr. Helena Pavlincová, Ph.D.

Katedra filozofie, Filozofická fakulta MU

Arna Nováka 1, 602 00 Brno

pavlinco@phil.muni.cz